

Sex och samlevnad i grundskolans styrdokument

2018-09-17

2 (14)

Innehåll

Inledning.....	3
Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet	4
1. Skolans värdegrund och uppdrag.....	4
Förståelse och medmänsklighet.....	4
En likvärdig utbildning	4
Skolans uppdrag.....	4
2. Övergripande mål och riktlinjer	5
2.1 Normer och värden	5
2.2 Kunskaper	5
2.8 Rektorns ansvar	5
3. Kursplaner.....	6
Bild.....	6
Biologi	6
Engelska.....	6
Hem och konsumentkunskap.....	7
Idrott och hälsa	7
Moderna språk	7
Modersmål.....	8
Musik.....	8
Samhällsorienterande ämnen (årskurs 1-3)	9
Historia.....	9
Religionskunskap.....	10
Samhällskunskap.....	11
Svenska.....	12
Svenska som andraspråk.....	13
Teknik	14

Inledning

I läroplanen med kursplaner i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan är kunskapsområdet sexualitet och samlevnad tydligt framskrivet vilket banar väg för en ämnesintegrerad och ämnesövergripande sex- och samlevnadsundervisning. För att få en översiktlig bild av området har hela läroplanen för grundskolan¹ systematiskt sökts igenom. Fysik, geografi, kemi, matematik och teckenspråk för hörande finns inte med i översikten eftersom sökorden nedan inte nämns i dessa kursplaner.²

De sökord som har använts är: sex, sexualitet, samlevnad, relationer, normer, genus (saknas i läroplanen), kön, identitet, kärlek, förälskelse (saknas i läroplanen), jämställdhet, känslor, moral och etik. De textavsnitt där dessa ord ingår i ett sammanhang och kan tänkas kopplas till sex- och samlevnadsundervisningen presenteras i den här översikten. Sökorden förekommer också i kunskapskraven, men dessa har uteslutits från denna översikt. Ämnena redovisas i bokstavsordning.

¹ Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2575>

² Trots detta är det fullt möjligt att integrera sex och samlevnad i dessa ämnen genom t.ex. normkritiska exempel och statistik. Ord nämns dock i naturorienterade ämnen 1-3.

2018-09-17

4 (14)

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet

1. Skolans värdegrund och uppdrag

Grundläggande värden

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mellan människor är de värden som skolan ska gestalta och förmedla. I överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism sker detta genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Undervisningen i skolan ska vara icke-konfessionell. Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet.

Förståelse och medmänsklighet

Skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse. Om-sorg om den enskildes välbefinnande och utveckling ska prägla verksamheten. Ingen ska i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling. Alla sådana tendenser ska aktivt motverkas. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser.

Det svenska samhällets internationalisering och den växande rörligheten över nationsgränserna ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. Medvetenhet om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Skolan är en social och kulturell mötesplats som både har en möjlighet och ett ansvar för att stärka denna förmåga hos alla som arbetar där.

En likvärdig utbildning

Skolan ska aktivt och medvetet främja elevernas lika rättigheter och möjligheter, oberoende av könstillhörighet. Skolan har också ett ansvar för att motverka könsmonster som begränsar elevernas lärande, val och utveckling. Hur skolan organiserar utbildningen, hur eleverna blir bemötta samt vilka krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. Skolan ska därför organisera utbildningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans, samt prövar och utvecklar sin förmåga och sina intressen, med samma möjligheter och på lika villkor oberoende av könstillhörighet.

Skolans uppdrag

Eleverna ska få uppleva olika uttryck för kunskaper. De ska få pröva och utveckla olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar. Skolan ska verka för jämställdhet. Skolan ska därmed gestalta och förmedla lika rättigheter, möjligheter

och skyldigheter för alla människor, oberoende av köns-tillhörighet. I enlighet med grundläggande värden ska skolan också främja interaktion mellan eleverna oberoende av könstillhörighet. Genom utbildningen ska eleverna utveckla en förståelse av hur olika uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter. Skolan ska därigenom bidra till att eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska könsmonster och hur de kan begränsa människors livsval och livsvillkor.

2. Övergripande mål och riktlinjer

I de övergripande målen anges de normer och värden samt de kunskaper som alla elever bör ha utvecklat när de lämnar grundskolan. Målen anger inriktningen på skolans arbete.

2.1 Normer och värden

Skolan ska aktivt och medvetet påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar och låta dem komma till uttryck i praktisk vardaglig handling.

Mål

Skolans mål är att varje elev

- tar avstånd från att människor utsätts för diskriminering, förtryck och kränkande behandling, samt medverkar till att hjälpa andra människor.

Läraren ska

- synliggöra och med eleverna diskutera hur olika uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt kan påverka människors möjligheter, samt hur könsmonster kan begränsa egna livsval och livsvillkor,
- planera och genomföra undervisningen så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet.

2.2 Kunskaper

Mål

Skolan ska ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola

- har fått kunskaper om samhällets lagar och normer, mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar i skolan och i samhället.

2.8 Rektorns ansvar

- Utbildningen och undervisningen organiseras så att eleverna möts och arbetar tillsammans oberoende av könstillhörighet.

2018-09-17
6 (14)

- I undervisningen i olika ämnen integrera ämnesövergripande kunskapsområden, exempelvis miljö, trafik, jämställdhet, konsumentfrågor, sex och samlevnad samt riskerna med tobak, alkohol och andra droger.

3. Kursplaner

Bild

Centralt innehåll

Årskurs 7–9

Bildframställning

Rättigheter och skyldigheter, etik och värderingar när det gäller bruk av bilder samt yttrandefrihet och integritet i medier och övriga sammanhang.

Bildanalys

Bilder som behandlar frågor om identitet, sexualitet, etnicitet och maktrelationer och hur dessa perspektiv kan utformas och framställas.

Biologi

Centralt innehåll

Årskurs 1-3

Kropp och hälsa

Betydelsen av mat, sömn, hygien, motion och sociala relationer för att må bra.

Årskurs 4-6

Kropp och hälsa

Människans pubertet, sexualitet och reproduktion samt frågor om identitet, jämställdhet, relationer, kärlek och ansvar.

Årskurs 7-9

Kropp och hälsa

Hur den fysiska och psykiska hälsan påverkas av sömn, kost, motion, sociala relationer och beroendeframkallande medel. Vanligt förekommande sjukdomar och hur de kan förebyggas och behandlas. Virus, bakterier, infektioner och smittspridning. Antibiotika och resistenta bakterier.

Människans sexualitet och reproduktion samt frågor om identitet, jämställdhet, relationer, kärlek och ansvar. Metoder för att förebygga sexuellt överförbara sjukdomar och oönskade graviditeter på individnivå, på global nivå och i ett historiskt perspektiv.

Engelska

Centralt innehåll

Årskurs 4-6

Kommunikationens innehåll

Åsikter, känslor och erfarenheter.

Vardagsliv, levnadssätt och sociala relationer i olika sammanhang och områden där engelska används.

Årskurs 7-9

Kommunikationens innehåll

Intressen, vardagliga situationer, aktiviteter, händelseförlopp samt relationer och etiska frågor.

Åsikter, erfarenheter, känslor och framtidsplaner.

Levnadsvillkor, traditioner, sociala relationer och kulturella företeelser i olika sammanhang och områden där engelska används.

Hem och konsumentkunskap

Syfte

Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om, och ges möjligheter att reflektera över, jämställdhet och arbetsfördelning i hemmet.

Centralt innehåll

Årskurs 7-9

Miljö och livsstil

Arbetsfördelning i hemmet ur ett jämställdhetsperspektiv.

Idrott och hälsa

Centralt innehåll

Årskurs 7-9

Hälsa och livsstil

Hur individens val av idrotter och andra fysiska aktiviteter påverkas av olika faktorer, till exempel av kön.

Moderna språk

Centralt innehåll

Årskurs 4-9, inom ramen för språkval

Kommunikationens innehåll

Åsikter, känslor och erfarenheter.

2018-09-17

8 (14)

Vardagsliv, levnadssätt och sociala relationer i olika sammanhang och områden där språket används.

Modersmål

Språk är människans främsta redskap för att tänka, kommunicera och lära. Genom språket utvecklar människor sin identitet, uttrycker känslor och tankar och förstår hur andra känner och tänker.

Syfte

Undervisningen ska stimulera elevernas intresse för att läsa och skriva på modersmålet. I undervisningen ska eleverna möta och få kunskaper om skönlitteratur, annat estetiskt berättande och olika former av sakprosa på modersmålet. Därigenom ska eleverna ges möjlighet att utveckla sitt språk, sin identitet och förståelse för omvärlden.

Centralt innehåll

Årskurs 1-3

Språkbruk

Ord och begrepp för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter.

Årskurs 4-6

Berättande texter och sakprosatexter

Berättande texter och poetiska texter för barn och unga i form av skönlitteratur, lyrik, sagor och myter från olika tider och områden där modersmålet talas. Berättande och poetiska texter som belyser människors villkor, identitets- och livsfrågor.

Språkbruk

Ord och begrepp för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter. Ords och begrepps nyanser och värdeladdning.

Årskurs 7-9

Berättande texter och sakprosatexter

Skönlitteratur för ungdomar och vuxna, lyrik, dramatik, sagor och myter från olika tider och områden där modersmålet talas. Skönlitteratur som belyser människors villkor, identitets- och livsfrågor.

Språkbruk

Ord och begrepp för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter. Ords och begrepps nyanser och värdeladdning. Bildspråk och idiomatiska uttryck.

Musik

Musik finns i alla kulturer och berör människor såväl kroppsligt som tanke- och känslomässigt. Musik som estetisk uttrycksform används i en mängd sammanhang, har olika funktioner och betyder olika saker för var och en av oss. Den är också en viktig del i människors sociala gemenskap och kan påverka individens identitetsutveckling.

Centralt innehåll

Årskurs 1-3

Musikens sammanhang och funktioner

Associationer, tankar, känslor och bilder som uppkommer när man lyssnar på musik.

Årskurs 4-6

Musikens sammanhang och funktioner

Ljudets och musikens fysiska, tanke- och känslomässiga påverkan på människan i olika sammanhang. Hur musik används för påverkan och rekreation och i olika rituella sammanhang.

Årskurs 7-9

Musikens sammanhang och funktioner

Ljudets och musikens fysiska, tanke- och känslomässiga påverkan på människan. Musikens funktion för att markera identitet och grupptillhörighet i olika kulturer, med fokus på etnicitet och kön.

Samhällsorienterande ämnen (årskurs 1-3)

Centralt innehåll

Årskurs 1-3

Livsfrågor med betydelse för eleven, till exempel gott och ont, rätt och orätt, kamratskap, könsroller, jämställdhet och relationer.

Normer och regler i elevens livsmiljö, till exempel i skolan och i sportsammanhang.

Historia

Syfte

Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för hur historiska berättelser används i samhället och i vardagslivet. Därigenom ska eleverna få olika perspektiv på sina egna och andras identiteter, värderingar och föreställningar.

Centralt innehåll

Årskurs 7-9

Demokratisering, efterkrigstid och globalisering, cirka 1900 till nutid

2018-09-17
10 (14)

Demokratisering i Sverige. Bildandet av politiska partier, nya folkrörelser, till exempel kvinnorörelsen, och kampen för allmän rösträtt för kvinnor och män. Kontinuitet och förändring i synen på kön, jämställdhet och sexualitet.

Hur historia används och historiska begrepp

Vad begreppen kontinuitet och förändring, förklaring, källkritik och identitet betyder och hur de används i historiska sammanhang.

Religionskunskap

Syfte

Undervisningen ska stimulera eleverna att reflektera över olika livsfrågor, sin identitet och sitt etiska förhållningssätt. På så sätt ska undervisningen skapa förutsättningar för eleverna att utveckla en personlig livshållning och förståelse för sitt eget och andra människors sätt att tänka och leva.

Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur olika religioner och livsåskådningar ser på frågor som rör kön, jämställdhet, sexualitet och relationer. Eleverna ska vidare ges förutsättningar att kunna analysera och ta ställning i etiska och moraliska frågor. Undervisningen ska även bidra till att eleverna utvecklar förståelse för hur människors värderingar hänger samman med religioner och andra livsåskådningar. Den ska också bidra till att eleverna utvecklar beredskap att handla ansvarsfullt i förhållande till sig själva och sin omgivning.

Genom undervisningen i ämnet religionskunskap ska eleverna sammanfattningsvis ges förutsättningar att utveckla sin förmåga att:

reflektera över livsfrågor och sin egen och andras identitet

resonera och argumentera kring moraliska frågeställningar och värderingar utifrån etiska begrepp och modeller.

Centralt innehåll

Årskurs 1-3

Att leva tillsammans

Livsfrågor med betydelse för eleven, till exempel gott och ont, rätt och orätt, kamratskap, könsroller, jämställdhet och relationer.

Årskurs 4-6

Identitet och livsfrågor

Hur olika livsfrågor, till exempel vad som är viktigt i livet och vad det innebär att vara en bra kamrat, skildras i populärkulturen.

Hur olika livsfrågor, till exempel synen på kärlek och vad som händer efter döden, skildras i religioner och andra livsåskådningar.

Vad religioner och andra livsåskådningar kan betyda för människors identitet, livsstil och grupptillhörighet.

Etik

Några etiska begrepp, till exempel rätt och orätt, jämlikhet och solidaritet.

Vardagliga moraliska frågor som rör flickors och pojkars identiteter och roller, jämställdhet, sexualitet, sexuell läggning samt utanförskap och kränkning.

Frågor om vad ett bra liv kan vara och vad det kan innebära att göra gott.

Årskurs 7-9

Religion och samhälle

Konflikter och möjligheter i sekulära och pluralistiska samhällen, till exempel i frågor om religionsfrihet, sexualitet och synen på jämställdhet.

Identitet och livsfrågor

Hur olika livsfrågor, till exempel meningen med livet, relationer, kärlek och sexualitet, skildras i populärkulturen.

Hur religioner och andra livsåskådningar kan forma människors identiteter och livsstilar.

Riter, till exempel namngivning och konfirmation, och deras funktion vid formandet av identiteter och gemenskaper i religiösa och sekulära sammanhang.

Etik

Vardagliga moraliska dilemman. Analys och argumentation utifrån etiska modeller, till exempel konsekvens- och pliktetik.

Föreställningar om det goda livet och den goda människan kopplat till olika etiska resonemang, till exempel dygdetik.

Etiska frågor samt människosynen i några religioner och andra livsåskådningar.

Etiska begrepp som kan kopplas till frågor om hållbar utveckling, mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar, till exempel frihet och ansvar.

Samhällskunskap

Människor har alltid varit beroende av att samarbeta när de skapar och utvecklar samhällen. I dag står människor i olika delar av världen inför både möjligheter och problem kopplade till globalisering, interkulturella relationer och hållbar samhällsutveckling. Kunskaper om samhället ger oss verktyg så att vi kan orientera oss och ta ansvar för vårt handlande i en komplex värld.

Syfte

Undervisningen ska ge eleverna förutsättningar att se samhällsfrågor ur olika perspektiv. På så sätt ska eleverna utveckla förståelse för sina egna och andra människors levnadsvillkor, betydelsen av jämställdhet, hur olika intressen och åsikter uppstår och kommer till uttryck och hur olika aktörer försöker påverka samhällsutvecklingen.

2018-09-17
12 (14)

Centralt innehåll

Årskurs 4–6

Individer och gemenskaper

Familjen och olika samlevnadsformer. Sexualitet, könsroller och jämställdhet.

Information och kommunikation

Informationsspridning, reklam och opinionsbildning i olika medier. Hur sexualitet och könsroller framställs i medier och populärkultur.

Årskurs 7–9

Individer och gemenskaper

Ungdomars identiteter, livsstilar och välbefinnande och hur detta påverkas, till exempel av socioekonomisk bakgrund, kön och sexuell läggning.

Information och kommunikation

Olika slags medier, deras uppbyggnad och innehåll, till exempel en dagstidnings olika delar. Nyhetsvärdering och hur den kan påverka människors bilder av omvärlden. Hur individer och grupper framställs, till exempel utifrån kön och etnicitet, samt hur information i digitala medier kan styras av bakomliggande programmering.

Samhällsresurser och fördelning

Skillnader mellan människors ekonomiska resurser, makt och inflytande beroende på kön, etnicitet och socioekonomisk bakgrund. Sambanden mellan socioekonomisk bakgrund, utbildning, boende och välfärd. Begreppen jämlikhet och jämställdhet.

Svenska

Språk är människans främsta redskap för att tänka, kommunicera och lära. Genom språket utvecklar människor sin identitet, uttrycker känslor och tankar och förstår hur andra känner och tänker. Att ha ett rikt och varierat språk är betydelsefullt för att kunna förstå och verka i ett samhälle där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts.

Syfte

I mötet med olika typer av texter, scenkonst och annat estetiskt berättande ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sitt språk, den egna identiteten och sin förståelse för omvärlden.

Centralt innehåll

Årskurs 1-3

Språkbruk

Ord och begrepp som används för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter.

Årskurs 4-6

Berättande texter och sakprosatexter

Berättande texter och poetiska texter för barn och unga från olika tider, från Sverige, Norden och övriga världen. Texter i form av skönlitteratur, lyrik, dramatik, sagor och myter som belyser människors villkor och identitets- och livs-frågor.

Språkbruk

Ord och begrepp som används för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter.
Ords och begrepps nyanser och värdeladdning.

Årskurs 7-9

Berättande texter och sakprosatexter

Skönlitteratur för ungdomar och vuxna från olika tider, från Sverige, Norden och övriga världen. Skönlitteratur som belyser människors villkor och identitets- och livsfrågor. Lyrik, dramatik, sagor och myter.

Språkbruk

Ord och begrepp som används för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter.
Ords och begrepps nyanser och värdeladdning.

Etiska och moraliska aspekter på språkbruk, yttrandefrihet och integritet i olika medier och sammanhang.

Språkets betydelse för att utöva inflytande och för den egna identitetsutvecklingen.

Svenska som andraspråk

Språk är människans främsta redskap för att tänka, kommunicera och lära. Genom språket utvecklar människor sin identitet, uttrycker känslor och tankar och förstår hur andra känner och tänker. Att ha ett rikt och varierat språk är betydelsefullt för att kunna förstå och verka i ett samhälle där kulturer, livsåskådningar, generationer och språk möts.

Syfte

I mötet med olika typer av texter, scenkonst och annat estetiskt berättande ska eleverna ges förutsättningar att utveckla sitt svenska språk, den egna identiteten och sin förståelse för omvärlden.

Centralt innehåll

Årskurs 1-3

Språkbruk

Ord och begrepp som används för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter.

Årskurs 4-6

2018-09-17
14 (14)

Berättande texter och sakprosatexter

Berättande texter och poetiska texter för barn och unga. Texter i form av skönlitteratur, lyrik, dramatik, sagor och myter. Texter som belyser människors villkor och identitets och livsfrågor.

Språkbruk

Ord och begrepp som används för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter. Ords och begrepps nyanser och värdeladdning.

Årskurs 7-9

Berättande texter och sakprosatexter

Skönlitteratur, lyrik, dramatik, sagor och myter från olika tider och skilda delar av världen. Skönlitteratur som belyser människors villkor och identitets- och livsfrågor.

Språkbruk

Ord och begrepp som används för att uttrycka känslor, kunskaper och åsikter. Ords och begrepps nyanser och värdeladdning.

Etiska och moraliska aspekter på språkbruk, yttrandefrihet och integritet i olika medier och sammanhang.

Språkets betydelse för att utöva inflytande och för den egna identitetsutvecklingen.

Teknik

Syfte

Vidare ska undervisningen ge eleverna förutsättningar att utveckla tilltro till sin förmåga att bedöma tekniska lösningar och relatera dessa till frågor som rör estetik, etik, könsroller, ekonomi och hållbar utveckling.